

EESTI KEELE RIIGIEKSAM

2022

HARIDUS- JA NOORTEAMET

Eksaminandi meelespea

- Eesti keele riigieksam kestab 6 tundi ehk 360 minutit.
- Eksami sooritamiseks **vali üks variant** neljast. Kirjandit kirjutades võid lähtuda ka mõnest teisest variandist kui lugemisülesannete lahendamisel.
- Lugemisülesannete vastused ja kirjand vormista selleks ette nähtud eraldi lehtedele.
- Lugemisülesannete vastuselehe päisesse kirjuta valitud **variandi number** ja **eksamitöö kood**, iga vastuse ette **ülesande number**. Ülesannete vastuste vahele jäta **üks tühi rida**, ülesannete lahendamise järjekord vali ise.
- Kirjandilehe päisesse kirjuta valitud **variandi number** ja **eksamitöö kood**. Kirjandit kirjutades lähtu kirjutamisülesandest. Kirjandi **pealkiri** kirjuta selleks ette nähtud joonele.
- Enne ülesannete lahendamist loe tähelepanelikult tööjuhendeid.
- Eksamil võib kasutada õigekeelsussõnaraamatut, muud abivahendid ei ole lubatud.
- Eksamiülesannete vihikusse võib teha märkmeid** vabalt valitud vahenditega (nt marker, harilik pliiats, tindi- või pastapliiats).
- Eksamitöö kirjuta sinise või musta tindi- või pastapliiatsiga. Kustutatavat tindipliiatsit ei tohi kasutada.
- Kirjuta loetava käekirjaga, käekirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse vigadena.
- Paranduste tegemisel ei ole lubatud vastust üle kirjutada ega kasutada korrektuuripliiatsit või -linti.

VARIANT 1

I. LUGEMINE

Loe läbi Valdur Mikita essee „Euroopa ja läänemeresooime vahel: üks inimene, kaks kultuuri“ (teosest „Kukeseene kuulamise kunst“, 2017) ja katkend ERR-i saate „Plekktrumm“ ülevaatest (ERR, Kultuur, 31.01.2017) ning lahenda nende põhjal ülesanded. (40 punkti)

Vastused peavad olema sidusad ja normikirjakeelsed. Vastuste oodatav pikkus on 50–100 sõna. Tekstile viidates võib kasutada ridade ees olevaid numbreid. Ridadele viitamine ei ole kohustuslik.

1. Missugused tänapäeva ühiskonna nähtused ohustavad eesti kultuuri ja eestlasi? Sõnasta mõlema teksti põhjal kokku 4 nähtust. (10 punkti)
2. Selgita, mis on Valdur Mikita tõlgenduses kultuuriprügi, ja too välja 2 põhjust, miks kultuuriprügi võib ohtlik olla. Põhjenda 2 tekstinäite abil, miks peab Mikita prügi universaalseks keeleks. (15 punkti)
3. Iseloomusta eestlast kui läänemeresoomlast ja eestlast kui eurooplast, tuues esile 2 läänemeresoomlasele ning 2 eurooplasele iseloomulikku tunnust (kokku 4 tunnust). Too tekstist 2 näidet selle kohta, kuidas on eestlases läänemeresoomlane ja eurooplane segunenud. (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, kuidas mõjutab inimesi suur informatsiooni hulk. Too näiteid tänapäeva ühiskonnast ja/või (sotsiaal)meediast ja/või dokumentaalfilmidest. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Arutledes võid toetuda alustekstidele (tsitaadid, lugemisosa tekstid), kuid üksnes nende tsiteerimine ja refereerimine ei ole piisav.

TSITAADID

Ajakirjanik Kadri Kütt on kirjutanud: „Info kiire kättesaadavus ja ajakirjanduse õpetlik lähenemine võimaldab selle tarbijatel oma eluga lihtsamini ja vahel ka paremini toime tulla. Prohvetliku rolli negatiivne külg on aga infoküllus, mis teeb raskeks terade eristamise sõkaldest. Laialt leviva info põhjal tehakse ennatlikke järeldusi, mis teatud juhtudel, nagu isepäisel haiguse ravimisel või eelarvamustest tulvil kontaktis teisest rahvusest isikuga, võib väga kehvasti lõppeda. Ajakirjanduses iga päev kajastatavate teemade kohta võib meediakanalitest leida vastanduvaid fakte ja arvamusi. Ühiskonna ja iga üksikisiku ülesanne on omada piisavalt kriitilist meelt, et leida enda jaoks tõde.“ („Milline on ajakirjanduse roll tänases maailmas?“, Postimees, 17.07.2017)

Psühholoog Avo-Rein Tereping on öelnud: „Infotarbimise probleemiks on kognitiivne illusioon – arvamus, et mida rohkem infot me saame, seda paremini ja täpsemalt mõistame maailma. Tõepoolest, teoreetiliselt peakski suurem infohulk tõstma otsustamise kvaliteeti, aitama vastu võtta paremaid otsuseid. Kuid praktikas tekib tõrge, sest inimese infotöötamise suutlikkusel on piirid. Inimene ei suuda tohutut hulka infot läbi töötada ja eristada olulist vähem olulisest.“ („Infomüra moonutab maailmapilti ja tekitab stressi“, ERR, Novaator, 17.12.2018)

LUGEMISOSA TEKSTID

Autorist

Foto: ERR

Valdur Mikita (1970) on Eesti kirjanik ning semiootik. Ta on olnud Tartu Ülikooli vabade kunstide professor. Valdur Mikita tuntumaid teoseid on „Metsik lingvistika“ (2008), „Lingvistiline mets“ (2013) ja „Lindvistika ehk Metsa see lingvistika“ (2015). Oma teostes arutleb Mikita eesti kultuuri, eestlaste psüühika ja eestluse eripära teemadel.

Valdur Mikita

Euroopa ja läänemeresooe vahel: üks inimene, kaks kultuuri
(katkend teosest „Kukeseene kuulamise kunst“)

Eestlase kirjeldamiseks on lõputu hulk erinevaid võimalusi. Minu jaoks tundub üks põnevamaid ja loovamaid lähtekohti kahe erineva kultuuritüübi võrdlus, mis on kujundanud eestlase elu kaugelt enam kui tuhatkond aastat. Need on Euroopa ja läänemeresooe kultuur. Eestlasel on eurooplase süda ja läänemeresoomlase hing. Elame kahe maailma piiril ja see võluv topeltreaalsus on vähehaaval kujundanud meie elutunnet.

Äratundmises, et eestlase sees elab justkui kaks erinevat inimest, kes lakkamatult omavahel dialoogi peavad, ei ole õigupoolest midagi uut. Me kõik teame, et siinset elu on kujundanud muistne läänemeresooe maailm ja hilisem Euroopa kultuur. Kuid siit edasi läheb asi põnevaks. Eurooplase tunname enda sees hõlpsasti ära, oskame teda mõista ja mõtestada, tema tegemisi ette aimata, kuna eurooplane on loomult ratsionaalne inimene. Too läänemeresooe kultuurist pärinev kreatuur¹ aga kipub käest libisema. See on kuidagi „metsik“, rohkem nagu vaimolend. Teda on raske tabada ja mõista, aga tema kohalolu on sellegipoolest alati tuntav.

Läänemeresoomlane ja eurooplane – muidugi on need üpris kohmakalt konstrueeritud mõisted, ideaalkujud. Kuid selliste ontlike karikatuuride kaudu saab paremini oluliste asjade jälile iseenda sisemuses. Nüüd, kus Euroopa vaevleb väärtuste kriisis ja maailma ähvardab ökoloogiline kollaps, on see teine poolus muutunud ühtäkki väga oluliseks. Nüüd ammutame sealt tulevikutarkust ja elujõudu.

Piirirahva oskus on laenata oma unistused ja eluvaade korrakahest maailmast, nii Euroopa kui läänemeresooe kultuuriruumist. Sellist mõtteviisi pole siinsetele asukatele keegi õpetanud ja just seepärast võib meie vanaemasid-vanaisasid pidada andekateks kultuurifilosoofideks. Eriti sõge on eestlase ilumeel, mis kannab endas terakesi nii poolmüütilisest antiigist kui kaugest põhjalast. Käime teatris ja loeme raamatuid, kuid samas otsime looduses väepaiku ja kalkuleerime neile maagilist indeksit. Võib-olla on siin vastus ka küsimusele, miks eestlane nii kangesti armastab suvelavastusi – see on vabastav antiikne karje kesk Läänemere soid ja rabasid. Selline kooslus passib väga hästi siinse inimese elutundega. Mõis männimetsas. Loss rabasaarel – või hoopis järve põhjas. Eks me vist olegi rohkem sellised müstik-vanemteadurid ja imearstid torumehed (üks selline käis mõni aeg tagasi torusid ühendamasi ja olin taga päris hädas). Võib-olla peaks ka soome-

¹ Mõjuka isiku soosik ja käsilane; siin: loodud olend, loodu.

ugri kirjanike kohta ütleva hoopis „maagilise sõna operaator“? Eestlane on loomult *blend* – segu on lihtsalt vägevam. Eks dünamiit segatakse kokku ikka kahest komponendist. Eesti kultuurilugu uurides jääb tõepoolest silma seaduspära, et suuremat sorti vaimne purakas sünnib ikka kahe mõttesüsteemi piiril, kus on elektrit rohkem õhus.

Kui kõneleme Euroopa vastandpoolusest, kas peaksime siis õigupoolest kõnelema läänemeresoome, soome-ugri, boreaalsest või veelgi laiemalt – suulisest kultuurist? Need vastandused on kõik omal moel õigustatud, terminite valik sõltub pigem asjaolust, millist aspekti tahame eesti kultuuris rõhutada. Kõik need on vana kultuuri sünonüümid ja Eestit võib ühekorraga vaadelda nii läänemeresoome, soome-ugri, boreaalse kui ka suulise kultuuri hoiualana. Eesti ja Soome on kunagise hiiglasliku kultuuriareaali viimased saarekesed. Meenub põhjala kultuuride hea tundja Juha Pentikäise süinge tõdemus: viimase saja aasta jooksul on hääbunud suurem osa sadakonnast põhjamaisest kultuurist. Eesti ja Soome on erandid, ühed vähesed boreaalsed kultuurid, mis on suutnud kuidagiviisi moderniseeruda. Nõnda elavad meis edasi kaugete esivanemate vaimud ja selles tähenduses on selge, et kui kõneleme eesti või soome kultuurist, siis kõneleme alati millestki palju suuremast – ühest vanast ja unikaalsest kultuuritüübist, mis hõlmas kunagi suuri hõredasti asustatud metsaalasid.

Meie teine, ugrilik pool kipub aga üha enam jääma vaeslapse ossa. Kuna meil puuduvad varasemat kihistust kirjeldavad alustekstid (või oleme need aja jooksul unustanud), siis on see „teine maailm“, meie kultuuri *alter ego*², üks hämar, intuiitiivne ja sõnastamata traditsioonide sasipundar. Kuid ta on alati kohal. Alati. Niipea, kui keegi sellele osutab, tunneme ta otsekohe ära. Kummaline on igatahes tõdeda, et pärast sajanditepikkust eksistentsi Euroopa kultuuriareaalis on eestlaste identiteet kõigele vaatamata rõhutatult mitteeuroopalik. Huvitav, miks? Küllap on sellisel rõhuasetusel olnud oma sügav mõte, see aktsent on osutunud oluliseks rahvust loovaks teguriks. Nõnda otsime ikka veel tasakaalupunkti oma kahe erineva palge vahel.

(600 sõna)

Valdur Mikita: suur osa kultuurist on prügi, mis tuleks ära koristada

(katkend ERR-i saate „Plekktrumm“ ülevaatest; toimetajad Marit Valk, Valner Valme)

Valdur Mikita näeb, et tarbimisühiskond ei ole üle piiri läinud pelgalt asjadega, vaid ka info ja mõteterohkusega. „Näiteks on hommikuses ajalehes või Kroonikas rohkem infot, kui vanaaja inimene kogus kogu elu jooksul. See inimene teadis vähe, aga ta sai kõigest aru, meie teame kohutavalt palju, aga ei saa enam millestki aru. See tekitab segadust ja tunde, et maailm hakkab katki minema. Info on ohtlik, me oleme programmeeritud seda maksimaalselt vastu võtma, aga on saabunud hetk, kui meil ei ole seda kõike vaja. Suur osa sellest, mida me nimetame kultuuriks, on prügi, mis tuleks ära koristada,“ selgitas ta.

Mikita jaoks on keskkond südamelähedane teema, näiteks on ülemaailmne koristuspäev „Teeme ära!“ ettevõtmine, mis on teda algusest peale paelunud: „Selliseid ideid, mis väikese rahva seast välja kasvavad, leidub üks kord 100 aasta jooksul. Lubasin kirjutada sellest väikese raamatu. Minu mõte on, et prügist on saanud universaalne keel nagu muusika, kui metafoori kasutada. Kui küsida kolmeaastaselt lapselt prügi kohta, siis ta saab sellest keelest kohe aru. Ma olen veendunud, et meie lapsed elavad oluliselt kehvas maailmas kui meie, küsimus pole ainult prügis, vaid

² Teine mina (ladina k).

Piirkonna toormesõltumatust saaks kasvatada, kui kohalik tootmine suureneb. Paljud Euroopa riigid on asunud oma metallipotentsiaali taas uurima ja tegutsema ressursisektori taaselustamise nimel, adudes praeguse toormeturu pingelisust ja ühtlasi kõrgtehnoloogiliste metallide vajadusega avanevaid uusi võimalusi. Euroopa kaevandusmaastik on viimasel veerandsajal aastal olnud letargiline ning investeeringud uute maavararessursside leidmisesse tagasihoidlikud, seda osaliselt rikaste maapinnalähedaste maardlate ammendumise, teisalt rangete keskkonnanormide, kõrgete keskkonnamaksude ja kasvava ühiskondliku kaevandamisvastasuse koostoimel. Piirkonna konkurentsieelis on aga kvalifitseeritud tööjõu olemasolu, kaevandustehnoloogiate kõrge tase, majanduskeskkonna stabiilsus ja olemasolev taristu.

Kui 1980. aastatel uuriti Eesti fosforiidiressursse, täheldati küll haruldaste muldmetallide kõrgendatud sisaldust neis (ühes tonnis Eesti rikastamata fosforiiditoormes leidub kuni paarsada grammi neodüümi, haruldaste muldmetallide püsिमagnetite põhilist komponenti), kuid seda, et toormed võiksid mõnekümne aasta pärast osutada kriitiliseks uute energiasüsteemide loomisel või sattuda USA-Hiina kaubandussõja keskmesse, ei prognoosinud keegi. Praegu Euroopa kriitiliste toormete nimekirjas olevatest toormetest leiab Eesti maapõuest vanaadiumi, seda nn tulevikumaavarade hulka kuuluvast graptoliitargilliidist³ koos molübdeeni, reeniumi, uraani ja tsingiga. Sügavama maapõue uuringud Eestis kompleksides, mis tekkelt ja vanuselt sarnanevad Skandinaavia metallirikaste kivimitega, on hoogu saamas koos uute süvapuuraugude rajamisega Jõhvi rauamaagi leiukohas. Eelneva valguses vajab ka Eesti lähiajal senisest konkreetsemat toormepoliitikat ja sihtide seadmist. Majanduskeskkond, kus tarbijaeelistused ja Euroopa maksupoliitika on nihkumas rohetechnoloogiate kasuks, pikemaajalised prognoosid ennustavad üheselt metallide kogunõudluse kasvu ning süvenev protektsionistlik geopoliitika sunnib Euroopat vaatama oma siseturult hangitava toorme järele, annab võimaluse visandada tulevikustsenaariume, milles Eesti maapõueressursid ja nende väärindamine kõrgtehnoloogilisteks toodeteks võiks luua praegusest põlevkivikesksest majandusmudelist suuremat lisandväärtust. Visioonide realiseerimine ja oma maapõueressursside toel rikkamaks saamine nõuab meilt tarkust ja innovatsioonivõimekust, aga ka ühiskonnaülest koostööd. Kuid tuleviku mõistliku ressursipoliitika väärtust ei saa mõõta ainult rahas. Üha selgemaks saab, et Euroopa lähiaastakümnete stabiilsuse tagatiseks ei piisa enam sõest ja terasest. Vaja läheb uusi kriitilisi metalle.

(986 sõna)

(Teksti on eksami tarbeks kohandatud.)

³ Graptoliitargilliit (rahvapäraselt konnatahvel, vananenud nimetusega ka diktüoneemakilt ehk diktüoneema) on tumepruun orgaanikarikas argilliit ehk kõvastunud ja orgaanilise ainega segunenud savikivim. Sarnaselt kukersiidiga kuulub graptoliitargilliit põlevkivide hulka. (Vikipeedia)

akutüüp on liitumioonaku, mille tootmine nõuab lisaks liitiumile ka koobaltit, mangaani, niklit ning süsinikku grafiidi kujul. Taastuvatest energiaallikatest saadava energia salvestamiseks elektrivõrkudes võiksid seevastu käiku minna suuremõõtmelised vanaadiumi¹ sisaldavad redoks-akusüsteemid². Millist elementi ja mis mahus uus süsinikuneutraalne energeetika vajab, on siiski pikemas plaanis võimatu väga täpselt prognoosida. Nõudluse kasv võib aga osutuda drastiliselt suureks võrreldes praeguste globaalsete kaevandamismahtudega. Maailmapanga prognoos näitab, et süsinikuneutraalse energeetika realiseerimiseks 2050. aastaks võib säästva energeetika tehnoloogiate tootmiseks vaja mineva liitiumi kogus ulatuda üle 900 protsendi võrreldes liitiumi praeguse aastase toodangumahuga.

Eelnev puudutas siiski vaid ühte mõjuaspekti lähituleviku toormenõudluse kujunemisel, eirates mitte vähem olulisi globaalseid muutujaid, nagu digitaalse majanduse, automatiseeritud süsteemide ja rahvastiku kasv, linnastumine ning vaesuse vähenemine. Lähikümnendi toorme nõudluse-pakkumise globaalsete trendide ennustamine sõltub tänasest reaalsusest. Viimast 15 aastat on iseloomustanud baasmetallide ja mitmete nn kriitiliste kõrgtehnoloogiliste metallide hinna erakordselt suur kõikumine maailmaturul. 2018. aastal alguse saanud USA-Hiina kaubandussõda, mille käigus võeti kaalumisele terase ja alumiiniumi imporditollid, ning Hiina ähvardused piirata haruldaste muldmetallide müüki (Hiina domineerib haruldaste muldmetallide põhilise tootjamaana) töötavad seega turgudele lähiaastateks jätkuvalt ebastabiilseid aegu, mil geopoliitika roll toorme hinna kujunemisel võib osutuda vägagi oluliseks.

Et turu pakkumist prognoosides saab arvestada maavaradega, mille lähiajal kasutamine on tehnoloogilistest, keskkonna-, legaalistest ja sotsiaalsetest aspektidest võimalik ja majanduslikult kasumlik, on selge, et mitmete kriitiliste metallide varud on ebapiisavad, katmaks kliimaneeutraalse majanduse poole liikumisega kaasnevat suuremat toorme vajadust.

Tulenevalt investeringute riskantsusest ja kapitalimahukusest on uutesse otsingu- ja uuringuprojektidesse investeerimisel enamasti määrav toorme turuhind käesoleval hetkel ja vahetus minevikus. Arvestades et edukaks osutunud otsinguprojektist varude tegeliku kaevandamise alustamiseni kulub aega rohkem kui kümme aastat, määravad minevikus tehtud uuringuprojektide mahud lähitulevikus kaevandavate varude suuruse.

Euroopa tööstuse lipulaev autotööstus on tegemas märkimisväärset pööret elektriautode suunas. Süsinikuneutraalsust taotlev autotööstus on Euroopas kohal, kuna Euroopa karmistuvad keskkonnanõuded sunnivad takka. Pääsu pole aga reaalsusest, et Euroopa kõrgtehnoloogiline tööstus veab suurema osa kasutatavast metallitoormest sisse teistest riikidest. Toormetarnijate seast leiab väga oluliselt kohalt nii Hiina kui ka poliitilistele ja sotsiaalsetele kriisidele alid arengumaad. Olles oma toormenõudluse katmisel vägagi sõltuv globaalsel turul toimuvast, koostab Euroopa Liit alates 2011. aastast nimekirja toormetest, mida loetakse Euroopa majandusele kriitiliseks. Hinnatakse kaht näitajat: toorme majanduslik olulisus ja tarneriskid. 2017. aastal koostatud kriitiliste toormete nimekirja eesotsast leiab suurima tarneriskiga toormetena haruldased muldmetallid ja pliiakude tootmiseks vajamineva antimoni. Et Euroopas ei kaevandata praegu haruldasi muldmetalle ega piisavas koguses liitiumi – viimase tõusmine „ametlike“ kriitiliste toormete hulka näib Euroopa autotööstuse uusi elektrifitseerimistrende vaadates vägagi reaalne –, on siinsed rohelisema autotööstuse toormete kättesaadavusega seotud majandusriskid märkimisväärsed.

¹ Vanaadium – keemiline element, hõbehall väga kõva, tugev ja plastne metall (tähis V).

² Redokssüsteem – KEEM hrl paariline süsteem, mille osaliste omavahelisel reageerimisel üks aine oksüdeerub ja teine redutseerub.

suuremas mentaalses ohus, mis meid kõiki kollitab. Prügi koristamine on üks väike kasvupind, mis inimesed nende suurte probleemide juurde taas kokku toob.“

Mikita arvates tuleks looduskeskkonda puudutavaid küsimusi vaadata laiemas plaanis. Ta näeb suurte keskkonnaküsimuste seost eestlaste identiteediküsimusega. „Üks suur konfliktikoht on see, mida peame iseenesestmõistetavalt läänemeresoome kultuuri kuuluvaks: suured metsad, tühi mererand, hajaasustus, korilus. Me müüme Eesti riiki ju väljapoole puhta looduse ja suulise pärimuse kaudu,“ rääkis ta.

Samas sisaldub Mikita arvates eestlases kaks poolt: läänemeresoome kultuuri säilitaja ja moodne eurooplane. „Ma olen jõudnud sellise metafoorini, et õige eestlane on see, kelle ühes käes on Skype ja teises väikene seenenuga. Ma mõtlen valitsuse ja riigikogu ja presidendi peale, kuidas on üldse võimalik valitseda sellist rahvast, kes on läänemeresoomlane ja teisalt täis kõige moodsamat Euroopa kultuuri. Küsimus on tasakaalu leidmises, me ei võitle ju Euroopa vastu, vaid selle pisikese läänemeresoomlase eest, kes on kadumas.“

(323 sõna)

(Tekste on eksami tarbeks kohandatud.)

VARIANT 2

I. LUGEMINE

Loe läbi Agnes Neieri artikkel „Kui raamatud kolivad Instagrami“ (Müürileht, 01.07.2019) ja tutvu illustratiivse materjaliga (Rahva Raamatu Instagrami pildid) ning lahenda nende põhjal ülesanded. (40 punkti)

Vastused peavad olema sidusad ja normikirjakeelsed. Vastuste oodatav pikkus on 50–100 sõna. Tekstile viidates võib kasutada ridade ees olevaid numbreid. Ridadele viitamine ei ole kohustuslik.

- 1. Mis on *bookstagram*? Nimeta 3 *bookstagram*’ide populaarsuse põhjust. (10 punkti)
- 2. Selgita 3 aspektist lähtuvalt, kuidas luua head *bookstagram*’i kontot. Toeta iga aspekti näitega tekstist või Rahva Raamatu *bookstagram*’idelt. (15 punkti)
- 3. Selgita, mida tähendab mõte, et *bookstagrammer*’id on osa ärist. Too artiklist 5 näidet *bookstagram*’ide negatiivse mõju kohta lugejatele. (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid kirjanduse tarbimise eripärasid tänapäeval. Too näiteid kirjandusest ja/või filmikunstist ja/või (sotsiaal)meediast ja/või igapäevaelust. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Arutledes võid toetuda alustekstidele (tsitaadid, lugemisosa tekstid), kuid üksnes nende tsiteerimine ja refereerimine ei ole piisav.

TSITAADID

„Raamatupoodide müüginumbrid näitavad juba mitmendat aastat, et Eestis on üha suuremaks müügiartiklikliks tõusnud kõikvõimalikud esoteerika- või eneseabiraamatud. Ometigi on olnud aegu, kui raamatu all peeti silmas eelkõige ilukirjandust – olid need siis Goethe, Balzaci, Hugo või ka meie oma Tammsaare ja Lutsu teosed.“ (Maarja Valk, Piret Pöldver „Ilukirjanduse roll muutuv maailmas: kuidas seda siis õpetada?“, Mauruse ideekalender, 17.10.2018)

Filosoof Leo Luks on kirjutanud: „Tänapäeval võib igaüks olla kirjanik. Kui natuke raha on, saab takistusteta omakirjastusliku raamatu välja anda. Pean seda põhimõtteliselt positiivseks: igaüks saab ennast proovile panna ka siis, kui kirjastused ega Kultuurkapital talenti ära ei tunne.

Kuid teisest küljest peitub selles olukorras tõsine oht, mis pole eriomane vaid kirjandusele, vaid üldse moodsale infouputusele: tekib mürafoon, millesse pärlid upuvad.“ („Seitseteist värsket hetke“, Värske Rõhk, 43/2015)

Kalamburist Keiti Vilms on öelnud: „See, et „Tõde ja õigus“ ekraanile läks, mõjus isiklikult mulle väga hästi. Võtsin pärast filmi vaatamist ette teise osa ja kavatsen kõik osad läbi lugeda. Lugesin, et tänu filmile kasvas hüppeliselt „Tõe ja õiguse“ lugemine, mis on vaid positiivne.

[--] Kuna mind jälgib Instagramis palju kooliõpilasi, siis nii mõnigi ütleb, et minu konto on päevas ainus kirjandus, mida ta loeb.“ (Kerttu-Kadi Vanamb „Keiti Vilms: „Kalambuudid on omamoodi mõttematemaatika““, Vooremaa, 09.03.2019)

LUGEMISOSA TEKSTID

Autorist

Foto: erakogu

Rutt Hints (1976) on õppinud geoloogiat Tartu Ülikoolis ja saanud sealsamas ka doktorikraadi (2009). Praegu on ta Tallinna Tehnikaülikooli geoloogia instituudi teadur ja maapõueressursside õppekava programmijuht.

Rutt Hints

Sõe- ja teraseliidu uued metallid

Viimastel kümnenditel kõikidesse eluvaldkondadesse ulatuv tööstusrevolutsioon, mille kõrgtehnoloogilisi vilju loeme igati tavapäraseks, on olnud revolutsiooniline ka tootmistsüklite „nähtamatus“ osas. Kultustoodete nutitelefon, mille tootmiseks läheb vaja üle 50 elemendi, sobib hästi illustreerima uut tüüpi ressursinälga, mis töötab jätta olulise jälje lähitulevik

- 5 majandustsüklitele, keskkonnapoliitikale ja riikide kaubandussuhetele.
Kui 2015. aastal sõlmiti Pariisi kliimakokkulepe, ei pööratud peaaegu üldse tähelepanu küsimusele, millisel viisil on kavandatud tagada vajaminev toore kokkulepitud kliimaeesmärkide saavutamiseks, st süsinikuneutraalse majanduseni jõudmiseks aastaks 2050. Siiski, kokkuleppe järel võttis Maailmapank ette analüüsi selgitamiseks, kuidas kavandatava süsinikuneutraalse
- 10 energeetika taristu ehitamine võiks mõjutada globaalset toormenõudlust. Analüüs piirdus kolme põhilise praeguseks töökindla roheenergeetika tehnoloogiaga – elektrituulikud, päikesepaneelid ja akutehnoloogiad –, jättes kõrvale uute ülekandeliinide, jaotusvõrkude, alajaamade jms ehituse. 2017. aastal valminud raport järeldeb, et rohetehnoloogiatel põhinevale majandusele üleminek on äärmiselt mineraalressursimahukas ja nõuab suurtes kogustes uut tüüp tooret, sealhulgas haruldasi
- 15 metalle, mille kaevandusmaht on seni olnud vägagi tagasihoidlik. Näiteks valgusenergiat elektritenergiaks muundavate õhukeste fotoelementide tootmiseks läheb vaja indiumi – metalli, mida kaevandatakse praegu maailmas vaid umbes 1000 tonni aastas. Raporti sõnum on ühene: kliimapoliitika elluviimine kasvatab järsult nõudlust paljude metallide järele. Näiteks avamere tuulepargi ühe kolmemegavattise elektrituuliku ehitamiseks läheb vaja ligi kaks tonni haruldasi
- 20 muldmetalle, eelkõige selleks, et toota mootori püsिमagnetid. Ka vase, energeetika ühe võtmemetalli poolest peetakse tuulenergeetikat väga ressursikulukaks. Kui tulevikus langeb liisk maismaatuuleparkide asemel meretuuleparkide kasuks, suureneb vasenõudlus veelgi, sest vaja on pikki merekaableid. Prognoosi järgi vajab maailm järgmisel 25 aastal samas suurusjärgus vaske, kui on viimase 5000 aasta jooksul kaevandatud vase hulk kokku.
- 25 Et hoida maailma keskmise temperatuuri tõus alla +4 °C võrreldes preindustrialse tasemega, ei piisa CO₂ heiteta energiatootmisest, vaid kriitiliseks muutub salvestamisvõimsuste olemasolu. Seda nii elektrivõrkude tasemel (tuul ei puhu ja päike ei paista kogu aeg) kui ka transpordisektoris, mis praegu annab ligi veerandi CO₂ emissioonist Euroopas. Arvestades olemasolevaid salvestamistehnoloogiaid, tähendab see esmajoones akutehnoloogiate osakaalu järsku suurendamist energeetikas. Elektriautodele sobiv, piisavalt kerge ja suure energiamahutavusega
- 30

HARIDUS- JA NOORTEAMET
EESTI KEELE RIIGIEKSAM 2022

VARIANT 4

I. LUGEMINE

Loe läbi Rutt Hints artikkel „Sõe- ja teraseliidu uued metallid“ (Postimees, 19.10.2019) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Vastused peavad olema sidusad ja normikirjakeelsed. Vastuste oodatav pikkus on 50–100 sõna. Tekstile viidates võib kasutada ridade ees olevaid numbreid. Ridadele viitamine ei ole kohustuslik.

- 1. Sõnasta teksti põhjal 4 erinevat meedet, mis aitaks jõuda 2015. aastal sõlmitud Pariisi kliimakokkuleppe eesmärgini – süsinikuneutraalse majanduseni aastaks 2050. (10 punkti)
- 2. Too tekstist 3 põhjust, millest on tingitud lähituleviku „uut tüüpi toormenälg“ Euroopas. Toeta iga põhjust tekstinäitega (kokku 3 näidet). (15 punkti)
- 3. Millised on teksti 2 põhisõnumit Eesti ühiskonnale? Toeta kumbagi sõnumit tsitaadiga (kokku 2 tsitaati). (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles käsitled ühiskonna valmisolekut kliimamuutuste vastu võitlemiseks. Too näiteid Eesti ühiskonnast ja/või maailmast ja/või dokumentaalfilmidest ja/või teadusajakirjadest. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Arutledes võid toetuda alustekstidele (tsitaadid, lugemisosa tekstid), kuid üksnes nende tsiteerimine ja refereerimine ei ole piisav.

TSITAADID

President Kersti Kaljulaid on oma 2018. aasta jõulukaardil tsiteerinud Maaailma Looduse Fondi esindajat Tanya Steele'i: „Oleme esimene põlvkond, kes teab, et hävitame oma planeeti, ja viimane, kes saab midagi ette võtta.“

Ökoloog Mihkel Kangur on pärast 2021. aasta kliimakonverentsi kirjutanud: „Kahtlemata oleks kliimakonverentsi tulemus olnud veelgi kehvem, kui Ameerika Ühendriikide valijad oleks aasta tagasi otsustanud, et nad väärivad Donald Trumpi teisekski ametiajaks. Ühendriikide eemalejäämine konverentsist oleks tähendanud ka teiste riikide vähemat motiveeritust midagi üldse teha. Seetõttu tuleb head meelt tunda pooliku muna üle, sest tervet rehkendust veel ära teha ei jõutud.

Sisulisemate otsuste ootus on küll õigustatud, kuid tuleb arvestada ka riikide võimekusega tehtud otsuseid järgida. Tähistas ju Eestigi kliimakonverentsi lõppu uuele põlevkiviõlithasele nurgakivi asetamisega. Kahtlemata on nõrgemad otsused, mida üritatakse täita, paremad kui kõvemad kokkulepped, millest ei kavatsenud kinni pidada. Eesti on otsustanud isegi tagasihoidlikumaid kokkuleppeid eirata, justkui sellel planeedil toimuv meisse ei puutuks.

Et tulla toime selliste globaalsete väljakutsetega, nagu on kliima muutumine, nähakse arenguvajadust kolmes aspektis: tehnoloogia, rahvusvaheline koostöö ja igakülgne mõtteviiside muutus. Kõik need tegurid annavad efekti vaid koos teistega.“ (Mihkel Kangur „Glasgow“ kokkulepped tehti lödidi“, Postimees, 27.11.2021)

LUGEMISOSA TEKSTID

Autorist

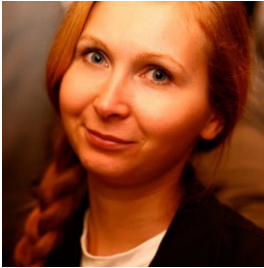

Foto: VEMU

Agnes Neier (1986) on õppinud Tartu Ülikoolis kirjandust ja kultuuriteadusi ning omandanud magistrikraadi kirjandus- ja teatriteaduse erialal. Ta sai 2020. aastal Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali aastapreemia laureaadiks artikliga „Verbaalse ja visuaalse dialoog. Sissejuhatuse lüürilise luule ja foto vastastikmõjusse“ (kaasautor Joosep Susi).

Agnes Neier

Kui raamatud kolivad Instagrami

Kui astusin 14 aastat tagasi ülikooli, et hakata kirjandust õppima, olin valmis, et pean palju lugema. Seda ma ka tegin. Kuna olen nende aastate jooksul aga järjest kitsamale uurimistemale keskendunud, moodustavad nüüdseks suurema osa mu lugemisvarast väga spetsiifilistele omadustele vastavad ilukirjanduslikud ja teoreetilised teosed. Nii on aga üha keerulisem hoomata, mis raamatuid inimesed tegelikult loevad. Rääkimata sellest, et jõuaks neid ise lugeda. Kui su töö seisneb üsna otseses mõttes lugemises, siis koju tulles ei taha seda eriti teha. Isegi blogipostitused raamatute kohta on liiga pikad. Pigem tahaks lõputult Instagrami sirvida, värvilisi pilte vaadata ja mitte lugeda.

Ühel õhtul eelmise aasta lõpus, kui ma jälle tuima kalanäoga töötegemist vältisin ja internetist värvilisi pilte vahtisin, sattusin Instagrami kontole, kus olid kaunid fotod raamatutest, millest ma polnud kuulnudki, kuid mis paistsid väga paljusid inimesi kõnetavat. Pehmel pleedil asetsev raamat ja teetass, pildi all lühike tutvustus ning selle all omakorda sajad kommentaarid. Seal sattusin järgmise sarnase konto peale, ja järgmise, ja järgmise. Nii see algoritm töötab. Lõpuks olin vaadanud tundide kaupa ilusaid jäädvustusi raamatukaantest pleedidel, kohvikutes, parkides, vooditel, lehehunnikutes ja puukstel. Pildiallkirjaks oli enamasti põgus tutvustus, tsitaat või lihtsalt hüüatus, et väljendada põnevust seoses eesootava lugemiskogemusega. Harvem oli pildi all pikem analüüs või arutelu. Olin sattunud *bookstagrammer*’ite maailma, mis koondab inimesi, kellele meeldivad raamatud ning kes teevad neist ilusaid fotosid.

Vorm enne sisu

Need ei ole aga lihtsalt niisama pildid – need on kaunid, kureeritud, eesmärgistatud fotod teostest. Selleks et luua edukas *bookstagram*’i konto, on olemas kindlad reeglid, mida soovitatakse tungivalt järgida. Kiirelt guugeldades võib leida lõputult juhendeid, kuidas luua ideaalne *feed*¹ ja mida selleks vaja on. Kõige alus on hea kaamera, fototöötlusprogrammid ja rekvisiidid, kuid oluline on ka oma stiil, läbiv visuaalne käekiri ning regulaarne postitamine. Üks *bookstagrammer* postitab näiteks iga päev. Igal kolmandal päeval lisab ta seejuures pildi erinevast raamatust sama pleedi peal, sama

¹ Sein.

HARIDUS- JA NOORTEAMET
EESTI KEELE RIIGIEKSAM 2022

30 tassiga, sama valgusega. Lisaks peab olema oma jälgijatega pidevas suhtluses, esitama neile küsimusi, ärgitama neid vestlema ja arutlema. Sama kehtib ka teiste *bookstagrammer*’ite kohta, keda vastastikku oma postitustes ära märgitakse ning kellega omavahel pidevat suhtlusvõrgustikku luuakse. Mida aktiivsem oled ja enam suhtled, seda enam tõstab algoritm su kontot esile ja seda rohkem saad sa reaktsioone.

35 Need õdusad pildid raamatutega voodis, kamina ees või toolis kerra keeratuna (alati mõistagi kuskil paistmas ka tass sooja joogiga) on saanud ühtasi kriitikat. Peamiselt mõistetakse *bookstagrammer*’eid hukka seetõttu, et sel moel lähenedes seatakse esikohale raamatu esteetiline külg ning sisu jääb teisejärguliseks. Populaarne *bookstagrammer* Elizabeth Sagan kasutab raamatuid näiteks selleks, et ehitada neist tiibu, kleite ja sabasid ning lamada nende peal. Tulemuseks on kaunid ja huvitavad pildid, mis suhestuvad aga vähe teoste sisuga.

40 Ei tasu alahinnata ka raamatukaante ilu ja mõju. Näiteks kirjastaja Penguin Random House on pannud välja nimekirja „The Instagrammable Book Covers List“², kus on eranditult pilkupüüdvad ja eredavärvilised raamatukaaned, mis Instagrami *feed*’i lõputus jadas kindlasti tähelepanu äratavad. Ka raamaturiilite ümberkorraldamine on sage *bookstagram*’i postituste teema, mis lähtub erinevatest esteetilisest trendidest: teoseid paigutatakse värvide järgi või hoopiski, raamatuseljad seina poole, et terve riiul oleks ühtne beež lehekülgede mass. Seetõttu kardavad „kriitikud“, et raamatud muutuvad rekvisiitideks ning nende sisu kaotab tähenduse. Kindlasti ongi kontosid, mis ei hooli kirjandusest kui niisugusest ega sellest, mida kokku kuhjatud raamatud sisaldavad. Kuid samas tundub selline kriitika ülekohtune. 70 ja enama konto hulgas, mida olen jälginud ja mis on vähemalt mõõdukalt populaarsed, on küll mindud kaasa erinevate trendidega, aga samas ei ole unustatud (päriselt?) teoste sisu.

***Bookstagrammer*’id äri toiduahelas**

50 Kui vaadata sügavamale, pakuvad *bookstagram*’i kontod ikkagi head ja kergesti ligipääsetavat moodust hoida silma peal, mis toimub angloameerika kultuuriruumis ja kirjanduses: mis teoseid avaldatakse, mis trendid valitsevad, mida inimesed loevad ja mis neid kõnetab. Üks oht varitseb *bookstagrammer*’eid aga siis, kui jälgijaskond kasvab nii suureks, et see äratav kirjastuste tähelepanu. Siis hakkavad populaarsed kontod saama kirjastustelt hulganisti raamatuid ning üha sagedasemaks muutuvad postitused alapealkirjadega *ad*³, *free copy*⁴ või *sponsored*⁵. Harvad ei ole ka telesarjade reklaamid. Kuna kirjastajate eesmärk on jõuda võimalikult laia publikuni, siis mitmed suure jälgijaskonnaga kontod muutuvad paratamatult ühenäoliseks, sest loetakse samu raamatuid. Kui inimesed jälgivad *bookstagram*’i kontot isikliku lähenemise pärast ja eriilmeliste teoste avastamiseks, siis pool võlust läheb kaotsi, kui põhisisu moodustub suurkirjastuste promomaterjalist.

60 Mõistagi lisandub surve vastata jälgijate ootustele: tutvustada kogu aeg uusi raamatuid, luua iga päev uut ning mõtestatud sisu. Raamatute lugemine võtab aega, aga oma *feed*’i huvitavana hoidmiseks ei saa terve nädal järjest samast raamatust pilte postitada. Nii ei ole harvad postitused, mis vabandavad, miks teost pole jõutud veel läbi lugeda, või seletavad, kuidas lugemine ei suju. Halvemal juhul muutuvad postitused vaid uue sponsitud raamatu näitamiseks ja sunnitud katseks

² „Instagrami sobivate raamatukaante nimekiri“.

³ Reklaam.

⁴ Tasuta koopia.

⁵ Sponsitud.

Autorist

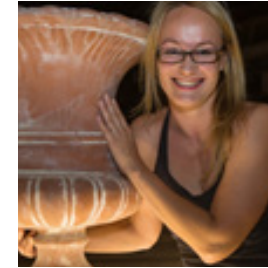

Foto: Madis Veltman

Terje Homutov Giannikou (1977) on Kreekas elav eestlanna, kes on sinna läinud vabatahtlikuna 2003. aastal. Ta töötab praegu Ateenas Eesti Suursaatkonnas. Homutov Giannikou on avaldanud keskkonnateemalisi artikleid Eesti esimeses rohelise elustiili portaalil Bioneer, mis jagab tasakaalustatud infot keskkonnasõbralikkuse, jätkusuutlikkuse ja ökoloogilise jalajälje vähendamise võimalikkuse kohta.

Terje Homutov

Mis peitub kiirmoe taga?

Kiirmoe odava hinna tagavad tööjõu ja materjali odav hind ning kõrge tootlikkus. Vähem oluline ei ole ka logistika – valmistooted tuleb võimalikult kiiresti tarbijani viia. Tarbijate ostukäitumisele lisavad hoogu juurde *online*-müük ja veebisaitide vahendusel uute rõivastega tutvumine, mis tagab järjest lühema ostmisele kuluva aja.

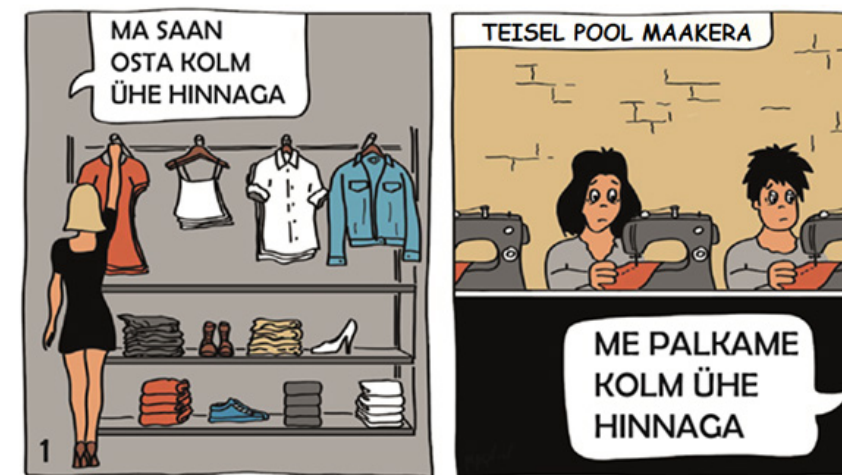
5 Kiirmood mõjub pärssivalt aga disainerite loomingulisusele. Pidev vajadus millegi uue järele sunnib neid kiirelt kohanema, originaalsete ideevälgatuste tekkimiseks napib aega. Lisaks soodustab kiire moevahetus hoolimatust riiete kvaliteedi suhtes. Kui uut pluusi kanda heal juhul vaid mõned kuud, siis pole ju erilist vahet, kui kvaliteetsest materjalist on see toodetud.

10 Kangaste tootmine on energiamahukas protsess. Energiat kulutatakse ka toodangu transportimisel ühest maailma otsast teise. Kuna kiirmood vahetub imeruttu, siis näiteks Suurbritannias moodustavad tekstiilijäätmed prügilajäätmetest ligikaudu 30%.

15 Kiirmood ei eksisteeriks ilma turu nõudlusega. Selleks, et muutuks moetoöstuse ja riiete mõju keskkonnale, peab muutuma tarbijakäitumine. Suured poeketid juhendavad tarbija nõudlusest, miks ei võiks siis nende turundusstrateegiad ja kaubavalik muutuda, lähtudes tarbijate muutunud valikutest?

(152 sõna)

(Tekste on eksami tarbeks kohandatud.)

Pilt: Alexandre Magnin „Kes teeb su riideid?“ (Sustainability Illustrated)

30 Teooria kohaselt on inimestel võimalik liikuda esimese ja teise grupi vahel, kuid kolmandast enam välja ei pääse. Kui ennustada tulevast üleüldist ressursipõuda, mille tõttu tootmismahud peavad paratamatult vähenema, on praegu hea võimalus varakult liigutada – hakata väärtustama vanu esemeid enne, kui see päriselt moodi läheb. Tuleb lihtsalt leida õiged argumendid, mis eri gruppe kõnetaksid.

35 Parandaja elu pole tingimata lihtne. Toon vaid paar näidet enda lähiajaloost. Asitõend nr 1: botased kuluvad. Kandsin oma uusi jalavarje pea aastakese ja märkasin siis väikest auku ühe pealisriides. Jätkasin kasutust, sest selline iluviga ei tähenda ju ometi, et botas on kohe kasutuskõlbmatu. Kui probleem süvenes, viisin jalatsid lõpuks poodi parandusse. Sain aga eitava vastuse: ekspertiis leidis, et olin botaseid kandnud(!), seega ei läinud auk garantii alla. Parandasin siis ise, ja taotluslikult koledalt, et tootja kvaliteet oleks kaugele näha.

40 Asitõend nr 2: maksa, kui tahad oma lähedasi veel kunagi näha. Minu nutitelefoni laadimispori füüsilise tõrke parandamise käigus leiti, et hea oleks ka kogu telefoni digitaalne sisu kustutada. Soolase lisatasu eest oleks muidugi saanud lasta kõik pildid varundada. Õnneks olin enne omal käel vajalikud koopiad teinud ega allunud provokatsioonile. See vahejuhtum süvendas siiski veendumust, et ametlik parandusprotsess on praegu pahatihti võimalikult piinarikas või kulukas. 45 Mõni ime siis, et garantiiaagooniat vältimiseks on minemas moodi hoopis poed, mille moto on „osta kord elu jooksul“. Kui kohalik kaubandusvõrk selliseid eluaegseid tooteid ei paku, võib teise äärmusena muidugi loobuda igasugustest illusioonidest, et müügil olev kaup hoolimata hinnast üldse kuigi kaua kestab, ja emmata targu taaskasutuskeskusi.

50 Sellegipoolest eksisteerib inimesi, kes tahavad hoolimata kõigest asju putitada ja taaskasutada. Mõned nokitsevad oma köögilaua taga, teised kogunevad paremate tööriistade või suurema kogukonna otsinguil tömbekeskustesse. Tartus tegutsev Paranduskelder püüab näiteks luua „oskuslikku, loomingulist ja tasakaalukat inimvõrgustikku, kes on eeskujuks ühiskonna rajamisel, mis on terve ning kus jäätmed on taaskasutatavad“.

55 Ühelt poolt peab inimestel muidugi olema võimekus oma olemasolevat vara üles vuntsida või vähemalt ligipääs vastavale teenusele, teisalt peab see vara aga olema parandatav. Mõelge näiteks moodsa nutitelefoni peale – isegi akut ei ole võimalik koduste vahenditega eemaldada, rääkimata muudest funktsionaalsetest komponentidest. Tänapäevase autoga on lugu sarnane: tundub, et ilma õige arvutikaablita pole lootustki aru saada, miks masin ühel hommikul enam ei käivitu. Kuid miski pole võimatu. Hea näide tuleb ühelt Tesla omanikult, kes hoolimata varuosade, 60 diagnostikatööriistade ja parandusjuhendi puudumisest suudab ise oma masinat hooldada ning võrdleb seda lausa legodega mängimisega.

Iga tegevuse jaoks ei pruugigi kõrgtehnoloogiline lahendus olla parim. Põllumajanduses on levimas trend, et talunikud ostavad kokku 40 aasta vanuseid traktoreid, kuna uuema aja toodang on mõttetult keeruline ja kallis. Olgu toode kas kõrg- või lihttehnoloogiline, paranduskultuuri 65 juures on võtmesõnaks „modulaarsus“: komponente peab olema võimalik mõistlike oskuste olemasolul ise ümber vahetada või parandada, kuigi see võib teha seadme või riideeseme esteetiliselt kohmakamaks.

70 Nii kavatsen ka mina oma riideid, tehnikat ja teisi esemeid kulutada aja jooksul nii ribadeks kui paratamatu, võimalik ja ohutu. Selliseid inimesi on kindlasti teisigi, kuid neil puudub veel ühine nimetaja. Saagu selleks uudissõnaks näiteks „hüperkulutajad“ – need, kes ei kuluta tohututes kogustes raha viimastele moerõugutustele, vaid kulutavad maksimaalselt juba oma olemasolevaid asju.

(798 sõna)

65 alustada vestlust küsimusega stiilis „Kas te olete seda juba lugenud? Ma olen nii põnevil!“. Raamat on pildina olemas, inimesteni on justkui jõutud, kuid konto ise jääb sisutühjaks.

70 Kuigi inimestele – nii ka minule – meeldib vaadata ilusaid pilte, ei hoia sisutühjad kontod kaua jälgijaid. Edukaks osutuvad need *bookstagrammer*’id, kes suudavad saavutada tasakaalu sponsitud postituste ja isiklikult valitud raamatute vahel ning kes suhtlevad oma jälgijatega. Oluline on leida oma nišš, kuid hoida sealjuures *feed* loomulik ja orgaaniline ning tõsta esile kirjanduse rikkust ja eriilmelisust. Õnneks on *bookstagrammer*’eid nii palju, et võimalik on leida täpselt endale sobiv konto, mis aitaks avardada kirjandusmaailma piire ja tutvustaks uusi teoseid kohustuseta neid pikemalt lugeda.

(855 sõna)

(Teksti on eksami tarbeks kohandatud.)

HARIDUS- JA NOORTEAMET

EESTI KEELE RIIGIEKSAM 2022

@rahva.raamat
★ KUU RAAMAT ★. "Kimbuke sinilolli". Andres Ehini
80. sünniaastapäevale pühendatud raamat on tema poole sajandi jooksul kirjutatud luuletuste esimene täielik valikkogu. Peale varem ilmunud luuletuste sisaldab see seni tundmata luuletusi, mille leidsime Rahvusarhiivist Tartu KGB osakonna toimikust. Raamatu järelsõnas portreerib oma isa ja tema loomingut Kristiina Ehin. "On peaaegu uskumatu, et eesti vaimu üks suurimaid humaniste oli ameti poolest sürrealist. Ehini sürrealismis on tohutu sügavus, niisugune, et selle sisse vaadates hakkab pea ringi käima: ühelt poolt metsik kujundiloom, mille all hubiseb ülimalt peen vaist, teiselt poolt määratu lugemus ja entsüklopeedilised teadmised. See haruldane kombinatsioon lubas tal luua oma jäljendamatult isikupärase maailma, leiutada oma mõtteruumi ja poeetilise universumi. Andres Ehinis vahest leidiski endale elupaiga tükike selle maailma lummasest salapärast." #andresehin #kimbukesinilolli #luule #eestikirjandus #kristiinaehin #raamat #rahvaraamat

@rahva.raamat
Täna möllab õues maru, aga paistab, et nädalavahetusel saab taas mõnusalt loodusesse kolama minna 🍓🌿. Raamatu võib alati ühes võtta, kunagi ei tea, millisel hetkel tekib vajadus paar lühijuttu lugeda 😊🌿. @loominguraamatukogu Armin Kõomägi „Perifeeria kangelased“. Kusagil väheasustatud kolkas pole mingi asi saada kangelaseks – liiguta vaid veidi lille või lihtsalt ole ja öiesülem asetataksegi kummarduse saatel pähe. Räägib reaalne elu või kade rahvasuu või kes? Armin Kõomägi 24 mininovelli tegelasi seob suur tegutsemistahe ja uudishimu, nad seavad aktiivselt maailma ja nihutavad perspektiive, olgu endal või lugude jutustajal: elurõõmus Villu, Saaremaa joogapensionärid, erilise psühholoogilise veenvusega kirjanikud, sihikindel muruniiduk ja seilav jääkaru. Elu saab uue rütmi, see on kindel. 📷 @sirly.oder #rahvaraamat #raamat #arminkõomägi #perifeeriakangelased

Rahva Raamatu Instagrami pilt: Picuki.com/profile/rahva.raamat

VARIANT 3

I. LUGEMINE

Loe läbi Madis Vasseri artikkel „Hüperkulutamine massidesse“ (Müürileht, 16.11.2020), katkend Terje Homutovi artiklist „Mis peitub kiirmoe taga?“ (Bioneer, 19.07.2011) ja uuri pilti ning lahenda nende põhjal ülesanded. (40 punkti)

Vastused peavad olema sidusad ja normikirjakeelsed. Vastuste oodatav pikkus on 50–100 sõna. Tekstile viidates võib kasutada ridade ees olevaid numbreid. Ridadele viitamine ei ole kohustuslik.

- 1. Sõnasta Madis Vasseri teksti põhjal 3 probleemi, millega peab arvestama inimene, kes soovib esemeid n-ö lõpuni kasutada. Too iga probleemi kohta näide tekstist (kokku 3 näidet). (10 punkti)
- 2. Selgita, mis inspireeriks Chris Rose'i teoorias esitatud 3 inimgruppi uusi tooteid vähem tarbima. Too Madis Vasseri või Terje Homutovi teksti või pildi põhjal 1 näide iga inimgruppi inspireeriva liikumise või tegevuse kohta (kokku 3 näidet). (15 punkti)
- 3. Sõnasta nii pildi kui ka Madis Vasseri ja Terje Homutovi teksti põhjal kokku 4 globaalset või üldinimlikku probleemi, mis tekivad, kui inimesed ostavad pidevalt uusi esemeid. Mida näeb üldise lahendusena Vasser, mida Homutov? (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Kirjuta umbes 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, mis mõjutab inimesi tarbimisharjumuste kujundamisel. Too näiteid meediast ja/või dokumentaalfilmidest ja/või ajaloost ja/või tänapäeva ühiskonnast. (60 punkti)

Arutledes võid toetuda alustekstidele (tsitaadid, lugemisosa tekstid), kuid üksnes nende tsiteerimine ja refereerimine ei ole piisav.

TSITAADID

„Läänemaailmas on tarbimine viimastel aastakümnetel muutunud. Tarbimiskultuur sündis 1950. aastatel, kui reklaamide vahendusel hakati müüma mitmekesisust, individuaalsust ja isekust. Majanduskasv ja elatustaseme tõus suurendasid tarbimist, mille hetkelised tagasilöögid olid peamiselt tingitud 1970ndate naftakriisist ja 1990ndate majanduslangusest. Tänapäeval elab arenenud riikides umbes viiendik maailma rahvastikust, kuid tarbib enamiku maakera loodusressurssidest.“ („Säästev areng ja tarbimine“, maailmakool.ee)

„Inimesed viskavad toitu ära kaks korda rohkem, kui seni hinnatud, ja eriti rohkesti just jõukamates maades. Toitu võib raisku minna nii poes, kus ostmata juurvili võib rikneda, kui ka majapidamistes, kus ülejäägid lendavad prügikasti.

Monika van den Bos Verma Hollandis Haagis asuvast Wageningeni Ülikoolist ja ta kolleegid võtsid oma uurimuses aluseks Maailma Terviseorganisatsiooni, Maailma Toiduorganisatsiooni ja muude asutuste kogutud mitmesuguseid andmeid aastast 2003 [---]. Analüüs näitas, et neis maades, kus ühe elaniku keskmine toidukulutus päevas ületas umbes 6,20 eurot, hakkas toidu raiskamine kiiresti kasvama.“ (Priit Ennet „Uuring: maailm raiskab arvatust veelgi rohkem toitu“, Novaator, 14.02.2020)

LUGEMISOSA TEKSTID

Autorist

Foto: ETIS

Madis Vasser (1988) on informaatikadoktor, kes tegeleb energeetika- ja kliimateemadega. Ühtlasi on tal magistrikraad psühholoogias. Vasser on avaldanud arvamuskasutajate Postimehes, Müürilehes ja ERRis, juhtides inimeste tähelepanu keskkonnaprobleemidele.

Madis Vasser

Hüperkulutamine massidesse

„Sa käid riides nagu asotsiaal!“ öeldi mulle hiljuti suure komplimendina. Kuigi viidati ilmselgelt minu kulunud ja kottis lumelauajopele ning narmendavale nokatsile, tajusin ise pigem tunnustust – lähedased teavad, et võivad pilgata, muretsmata minu enesekindluse riivamise pärast. Mu jope oli ostetud aastal 2007 ja mütsile ise tehtud õmblused olid tõesti veidi jooksmata hakanud. Selline „mood“ polnud tingitud kodutusele kalduvast elustiilist või majanduslikest raskustest, vaid see oli valik.

Keskkonnateadlikud inimesed on ilmselt kursis, et tarbeesemete eluea maksimaalne pikendamine on tänapäeval vähemalt teoreetiliselt au sees. Euroopa Komisjoni värske ringmajanduse tegevuskavagi sedastab, et tooted peaksid olema vastupidavad ja kauakestvad. Dukumendist leiab ametliku väljendi „õigus parandada“, mis kehtib nii tekstiilide, elektroonika kui ka palju muu kohta. Kui tootearenduse seisukohalt on võimalik selliseid arenguid kenasti reglementeerida, siis ühiskondliku aktsepteeritavuse tekitamisega on lood keerulisemad. Sestap ostsingi 13 aasta järel endale siiski tutika jope, et vähendada eelarvamusi seoses küsimusega, kuidas muuta tarbeesemete „lõpuni“ kasutamine kaaskodanike silmis sotsiaalselt vastuvõetavaks, ehk isegi ihaldusväärseks.

Kas toodete pikaaegne kasutamine on sotsiaalselt okei? Positiivset trendi üritas sel aastal tekitada näiteks Arengukoostöö Ümarlaud oma kampaaniaga „Väärt vana“, kuna „mida vanemad on asjad, seda põnevamad on lood“. Ilmselt mõjuvad inimestele eri argumendid, miks kasutada mõnd eset „normaalsest“ kauem ehk selgete kulumisjälgedeni.

Chris Rose'i teooria kohaselt võib jagada inimesed motivatsiooni põhjal laias laastus kolme gruppi: esimesi kannustavad eelkõige turvatunne ja mõistlikkus, teisi väline edu ja kaaslaste hinnangud, kolmandaid sisemised väärtused ja eetika. Kulunud jope kandmine võiks muutuda esimese sihtgrupi jaoks trendikaks näiteks siis, kui see oleks rahaliselt odav (mida see on) ega erineks teistest, kuna enamik inimesi kannaks oma vanu üleriideid (mida veel ei tehta). Välise hinnangu otsijaid motiveeriks hästi mõni kuulsus, kes oma kapist leitud vana kasukaga punasele vaibale siirduks. Kolmas grupp inimesi, kelle hulka paistab kuuluvat ka suurem osa keskkonnakaitsjatest, käibki aga juba ammu ringi ühtede ja samade riietega – need on mugavad, sentimentaalsed ja säästavad ka ressursse.

¹ Chris Rose „What Makes People Tick: The Three Hidden Worlds of Settlers, Prospectors and Pioneers“ („Mis kõnetab inimesi: elanike, maadeavastajate ja teerajajate varjatud maailmad“), 2011.